

Rangaistuksen tuomitseminen syyteoikeudeltaan vanhentuneesta rikoksesta

ASIAN VIREILLETULO

Turun hovioikeuden presidentti on tuomioistuinlain 3 luvun 2 §:n 2 momentissa tarkoitetulla 8.1.2024 päivätyllä ilmoituksellaan toimittanut oikeuskanslerinvirastoon hovioikeuden 31.8.2023 antaman päätöksen ja 3.10.2023 antaman tuomion asiassa R 22/222 sekä kyseiseen asiaan liittyvän Pirkanmaan kärjäoikeuden 15.11.2021 antaman tuomion asiassa R 19/1836, johon oli yhdistetty asiat R 21/2649 ja R 21/4923.

Kärjäoikeus oli tuominnut toisen asian vastaajista 20.8.2010 – 1.12.2012 tehdystä kirjanpitorikoksesta. Vastaaja oli valittanut kärjäoikeuden tuomiosta Turun hovioikeuteen. Hovioikeus on 3.10.2023 antamassaan tuomiossa todennut, että syyteoikeus kirjanpitorikoksesta vanhentuu lain mukaan viidessä vuodessa ja että kun asiassa oli syyte nostettu vasta vuonna 2019, oli syyteoikeus ollut jo vanhentunut. Hovioikeus on kerrotun vuoksi hylännyt syyteen kirjanpitorikoksesta.

Kärjäoikeuden tuomiosta oli valitettu hovioikeuteen eräiltä muiltakin osin. Hovioikeus on 31.8.2023 antamassaan päätöksessä todennut, että haasteet oli eräiden syytekohtien osalta annettu vastaajalle tiedoksi ajankohtana, jolloin vastaaja oli ollut rikosoikeudellisen suojavaikutuksen piirissä, joten niitä ei siten ollut annettu vastaajalle tehokkaasti tiedoksi. Hovioikeus on jättänyt tämän vuoksi syytteet ja niihin perustuvat korvausvaatimukset kyseisissä syytekohtissa tutkimatta.

Lisäksi hovioikeus on 31.8.2023 antamassaan päätöksessä todennut muun ohella, että yhden syytekohtan osalta syyte on asiassa ollut epäselvä jo kärjäoikeudessa. Myös Verohallinnon asianomistajan asemassa ja Verohallinnon korvausvaatimuksissa oli kyseisessä kohdassa ollut hovioikeuden mukaan epäselvyyttä. Hovioikeus on todennut, että kerrotut epäselvyydet olisi pitänyt selvittää jo kärjäoikeudessa, ja että epäselvyydet puoltavat kyseisen asian palauttamista kärjäoikeuteen. Hovioikeus on päätöksestään ilmenevin perustein palauttanut asian mainitun syytekohtan ja eräiden muiden syytekohtien osalta kärjäoikeuden käsiteltäväksi.

SELVITYS

Kärjäoikeuden puheenjohtajana asiassa toiminut Pirkanmaan kärjäoikeuden kärjätuomari on 25.6.2024 antanut asiasta häneltä pyytämäni selvityksen ja kärjäoikeuden tuolloinen laamanni lausuntonsa.

Kärjäoikeudesta on erikseen hankittu asiaa R 19/1836 koskevat pääkäsittelyn neljä istuntopöytäkirjaa.

RATKAISU

1 Arviointi

1.1 Syyteoikeudeltaan vanhentunut rikos

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan syyteoikeus rikoksesta vanhentuu viidessä vuodessa, jos ankarin rangaistus rikoksesta on yli vuosi ja enintään kaksi vuotta vankeutta. Rikoslain 30 luvun 9 §:n mukaan kirjanpitorikoksesta tuomittava enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

Rikoslain 8 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan syyte katsotaan vanhentumisajan kulumisen katkaisevalla tavalla nostetuksi, kun syytettävälle on laillisesti annettu haaste tiedoksi.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen.

Kärjätuomari on selvityksessään kertonut, että hovioikeuden oikeuskanslerille ilmoittamassa asiassa vastaaja oli 1.10.2019 haastettu vastaamaan törkeästä kirjanpitorikoksesta. Asia oli siirretty kärjätuomarin käsiteltäväksi 3.2.2020. Kärjätuomari oli tuominnut vastaajan syyttäjän vaatimuksesta poiketen kirjanpitorikoksesta. Kärjätuomari on todennut, että hän oli ollut huolimaton ja laiminlyönyt tarkastaa, ettei syyteoikeus ollut vanhentunut, ja kerrotun seurauksena tuominnut vastaajan vanhentuneesta teosta.

Käräjätuomari vastaa antamansa tuomion lainmukaisuudesta. Syyteoikeudeltaan vanhentuneen rikoksen syyksilukeminen ja rangaistuksen tuomitseminen rikoksesta, josta rangaistusta ei lain mukaan voi enää seurata, on omiaan heikentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen ja vaarantaa merkittävästi vastaajan oikeusturvaa. Virhe on lähtökohtaisesti luonteeltaan vakava ja sijoittuu tuomarin tehtävien ydinalueelle eli lainkäyttöraikaisun tekemiseen.

Kyseisenlainen tuomarin virheellinen menettely saattaa vakavuutensa perusteella tulla arvioitavaksi rikoslain 40 luvun 10 §:ssä tarkoitettuna tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena. Rikosvastuu edellyttää mainitun pykälän mukaan kuitenkin, että teko ei sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat huomioon ottaen ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Oikeuskanslerin ratkaisukäytännössä tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista on pidetty vähäisenä tapauksissa, joissa syyteoikeudeltaan vanhentuneesta rikoksesta rangaistukseen tuomitsemisesta ei ole aiheutunut haitallisia täytäntöönpanoseuraamuksia ja vastaajaa on syytetty syyteoikeudeltaan vanhentuneen rikoksen lisäksi muista rikoksista, joiden syyteoikeus ei ole ollut vanhentunut, joten pääkäsittelyn järjestäminen on ollut muilta osin tarpeellista. Vakiintuneen seuraamuskäytännön mukaan tuomarille on tällöin annettu virheellisestä menettelystään huomautus.

Käräjätuomarin menettelyn vähäisyyttä rikosoikeudellisesti arvioituna puoltaa ensinnäkin se, ettei hänen menettelystään ole aiheutunut vastaajalle haitallisia täytäntöönpanoseuraamuksia vastaajan valitettua tuomiosta hovioikeuteen ja hovioikeuden hylättyä syytteen ja vapautettua vastaajan käräjäoikeuden tuomitsemasta rangaistuksesta. Lisäksi pääkäsittelyn järjestäminen on ollut asiassa joka tapauksessa tarpeellista. Syyteoikeus törkeästä kirjanpitorikoksesta ei ollut asiassa vanhentunut ja vastaajaa oli syytetty myös kahdesta muusta rikoksesta, joiden syyteoikeus ei ollut vanhentunut, minkä lisäksi syyttäjällä oli vaatinut rangaistusta myös toiselle vastaajalle useista rikoksista.

Kun käräjätuomarin menettely lähtökohtaisesti vakavuudestaan huolimatta edellä kerrotuilla perusteilla olisi rikosoikeudellisesti arvioituna tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistössä tarkoitettu tavoin vähäinen, ei hänen ole ollut syytä epäillä syyllistyneen asiassa rikokseen. Näin ollen hänen menettelyään on tutkittu ainoastaan laillisuusvalvonnallisesti toimituttamatta asiassa esitutkintaa.

1.2 Rikosoikeudellista koskemattomuutta koskeva tulkinta

Oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta annetun lain (11/1994) 2 §:n mukaan sitä, joka Suomen viranomaisen kutsusta saapuu toisesta valtiosta Suomeen vastaamaan tuomioistuimessa rikosasiassa tai rikoksesta epäiltynä kuultavaksi esitutkinnassa, ei saa sinä aikana, jonka hän kutsun johdosta on Suomessa, asettaa syytteeseen, vangita tai rangaista eikä hänen vapauttaan muulla tavalla rajoittaa sellaisen rikoksen tai muun hänen käyttäytymisensä vuoksi, joka on tapahtunut ennen hänen lähtöään siitä valtiosta, josta hänet on kutsuttu, ja jota ei ole kutsussa mainittu.

Hovioikeuden 31.8.2023 antamasta päätöksestä ilmenee, että asian toisen kuin edellä kohdassa 1.1 mainitun vastaajan saapuessa Suomeen 3.10.2021 oli hänelle rajanylityspaikalla annettu tiedoksi asian eräitä syytekohtia koskeneet haasteet. Vastaajan saapuminen Suomeen oli hovioikeuden arvion mukaan ollut asiallisessa ja ajallisessa yhteydessä kärjäoikeuden asian R 19/1836 pääkäsittelyyn. Hovioikeuden mukaan käsittelyajankohdan saattaminen ulkomailla oleskelleen vastaajan tietoon hänen puolustajansa välityksellä oli tapauksessa rinnastettava edellä selostetussa lainkohdassa tarkoitettuun viranomaisen kutsuun. Kerrotun seurauksena syytteet ja niihin perustuvat korvausvaatimukset mainituissa syytekohtissa oli jätettävä tutkimatta.

Kärjäoikeuden laamanni on todennut asiasta antamassaan lausunnossa, että hovioikeuden lain sanamuodosta poikkeava tulkinta tuntuu kysymyksessä olevassa yksittäistapauksessa hyväksyttävältä.

Kärjätuomari on kertonut selvityksessään, että asiasta oli vastaajan avustajan asiassa esittämän väitteen perusteella käyty keskustelu. Hän oli ilmoittamansa mukaan tulkinnut haastamiskysymystä siitä annettujen säännösten ja oikeuskäytännön pohjalta siten, ettei vastaaja ollut ollut rikosoikeudellisen suojavaikutuksen piirissä ja antanut asiaa koskevan tuomiosta ilmenevän ratkaisun. Kärjäoikeuden tuomiosta ilmenee, että kärjätuomari on perustanut ratkaisunsa lain sanamuotoon ja tuomiossa mainitsemaansa korkeimman oikeuden ratkaisuun.

Perustuslain 3 §:n mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Oikeuskansleri ei voi puuttua riippumattomien tuomioistuinten harkintavaltansa rajoissa tapahtuvaan lainkäyttöön.

Minulla ei ole perusteita todeta kärjätuomarin ylittäneen edellä mainitun kysymyksen ratkaislessaan harkintavaltaansa. Kärjätuomarin menettely ei tältä osin anna aihetta toimenpiteisiini.

1.3 Materiaalinen prosessinjohto

Hovioikeuden päätöksestä 31.8.2023 ilmenee, että edellä kohdassa 1.2 mainittu vastaaja oli vaatinut asian palauttamista kärjäoikeuteen. Hän oli perustellut palautusvaatimusta sillä, että syyttäjä oli kaksi päivää ennen hovioikeuden pääkäsittelyä ilmoittanut haluavansa muuttaa yhden syytekohtan teonkuvausta tavalla, joka olisi muuttanut asian toiseksi kuin mistä kärjäoikeudessa oli ollut kysymys, ja että mainitussa syytekohtassa myös asianomistajan asema ja tämän vaatimukset olivat jääneet epäselviksi.

Hovioikeus on todennut päätöksessään, että mainitun syytekohtan syyte on ollut epäselvä jo kärjäoikeudessa, minkä lisäksi Verohallinnon asianomistajan asemassa ja korvausvaatimuksissa kyseisessä kohdassa oli ollut epäselvyyttä. Mainitut epäselvyydet olisi hovioikeuden mukaan tullut selvittää jo kärjäoikeudessa. Kun lisäksi syyttäjä oli ilmoittanut, että edellä päätöksen kohdassa 1.2 mainittuja syytekohtia oli tarkoitus saattaa uudelleen vireille kärjäoikeudessa, oli hovioikeus päätöksestään ilmenevin osin palauttanut asian kärjäoikeuteen.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen tulee valvoa, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi. Tuomioistuimen tulee lainkohdan mukaan kysymyksiin poistaa asianosaisten lausuntojen epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia.

Mainitun lainkohdan esitöissä tuodaan esille, että tuomioistuin voi käsittelyn aikana esimerkiksi huomata, että teonkuvaus on epätasallinen. Tuomioistuimen tulisi johtaa oikeudenkäyntiä siten, että saadaan selvitettyksi se teonkuvaus, josta syyttäjä tarkoittaa vaatia rangaistusta. Toisaalta esitöissä todetaan, että jos syyttäjä on teonkuvauksessa jättänyt mainitsematta rikoksen tunnusmerkistöön kuuluvan tekijän, syyte olisi hylättävä ([HE 82/1995 vp](#), s. 84).

Kärjäatuomari on todennut selvityksessään, että hän ei pyrkimyksistään huolimatta ollut ilmeisesti onnistunut selvittämään kysymyksessä olevan syytekohtan sisältämiä epäselvyyksiä. Hän on viitannut selvityksessään kommunikointivaikeuksiin asian syyttäjän kanssa. Kärjäoikeuden laamanni on todennut lausunnossaan, että asiaa kärjäoikeudessa hoitanut syyttäjä oli ollut viimeisinä työvuosinaan vaikeasti tavoitettavissa, minkä vuoksi asioiden ja yksityiskohtien selvittäminen oli ollut työlästä. Hovioikeudessa asiaa oli hoitanut toinen syyttäjä.

Hovioikeus on kerrotuin tavoin päätöksessään todennut, että syyte on kärjäoikeuden käsittelyssä ollut yhden syytekohtan osalta epäselvä, että asianomistajan asemassa ja korvausvaatimuksissa on samassa syytekohtassa ollut epäselvyyttä, ja että nämä epäselvyydet olisi tullut selvittää jo kärjäoikeudessa. Hovioikeus ei ole tarkemmin yksilöinyt mainitsemiaan epäselvyyksiä. Hovioikeuden päätöksen mukaan syyttäjä on hovioikeudelle lausunut muun ohella, että kysymyksessä olevan syytekohtan teonkuvauksessa on alun perin ollut kirjoitusvirhe.

En ole arvioinut laillisuusvalvonnallisesti tarpeelliseksi pyrkiä enemmälti selvittämään syytekohtadassa mahdollisesti olleita epäselvyyksiä käräjäoikeudessa. Minulla ei asian jälkikäteisessä arvioinnissa ylipäättään ole mahdollisuuksia selvittää, mitä keskusteluja syytekohtan osalta on käräjäoikeudessa tarkalleen ottaen käyty, eikä käräjäoikeuden tosiasiallisia mahdollisuuksia selvittää näitä epäselvyyksiä ole nähdäkseni mahdollista täsmällisesti määritellä. Hovioikeus on todennut epäselvyyksien olemassaolon ja kärjätuomari ei ole niitä selvityksessään sinällään kiistänyt. Lähtökohtana luonnollisesti on, että tuomioistuimen tulisi johtaa oikeudenkäyntiä siten, että saadaan selvitettyksi se teonkuvaus, josta syyttäjä tarkoittaa vaatia rangaistusta.

Tapauksessa näyttäisi olleen kyse lukuisia syytekohtia sisältäneestä ainakin jossain määrin oikeudellisesti haasteellisesta talousrikosasiasta, jossa kärjätuomari selvityksensä mukaan oli pyrkinyt selvittämään kyseistä syytekohtaa. Merkille pantavaa on, että käräjäoikeus hylkäsi syytekohtan todeten, että sen mukaisesta teonkuvauksesta ei ollut esitetty sellaista näyttöä, että syytekohtan mukainen syyte olisi voitu lukea syyksi. Epäselvyydet syytekohtadassa eivät näin ollen ole koituneet asiassa vastaajan vahingoksi. Kärjätuomari on lisäksi joka tapauksessa tullut hovioikeuden päätöksen myötä tietoiseksi hovioikeuden toteamista syytekohtan epäselvyyksistä sekä siitä, että nämä epäselvyyden olisi tullut selvittää käräjäoikeudessa.

Edellä lausutut näkökohdat huomioon ottaen minulla ei ole perusteita todeta kärjätuomarin menetelleen tältä osin tavalla, joka antaisi aihetta enempiin toimenpiteisiin.

2 Johtopäätökset ja toimenpiteet

Pirkanmaan käräjäoikeuden kärjätuomari on menetellyt lainvastaisesti lukiessaan vastaajan syyksi syyteoikeudeltaan vanhentuneen rikoksen.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan, jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan tarvetta syytteen nostamiselle.

Annan mainitun lainkohdan nojalla kärjätuomarille huomautuksen hänen edellä kerrotusta menettelystään.

Asia ei anna aihetta muihin toimenpiteisiin.

Lähetän päätökseni tiedoksi asiasta ilmoittaneelle Turun hovioikeudelle.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Petri Martikainen

Apulaisosastopäällikkö
Esittelijäneuvos

Markus Löfman